

**RELIGIJNOŚĆ
CZESŁAWA
MIŁOSZA**

RELIGIJNOŚĆ CZESŁAWA MIŁOSZA

pod redakcją
Zbigniewa Kaźmierczyka

przy współpracy
Katarzyny Wojan

Recenzja
prof. dr hab. Agata Stankowska

Redakcja wydawnicza
Justyna Widzicka

Korekta abstraktów w języku angielskim
Marta Noińska

Projekt okładki i stron tytułowych
Daria Murawska

Na okładce wykorzystano fragment fresku Luki Signorellego (1450–1523)
Kłamstwa Antychrysta z katedry w Orvieto (domena publiczna, na prawach wolnego dostępu)

Skład i łamanie
Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków konferencji KF 49, Instytutu Filologii Polskiej
Uniwersytetu Gdańskiego (zad nr 531-F100-D440-19-1F) oraz z działalności statutowej
Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-909-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. 58 523 14 49

Spis treści

Słowo wstępne / 9

I

Teologiczny wymiar odkryć naukowych

Stefan Chwin

Miłosz, Szymborska, Darwin / 13

Krzysztof Kunisz

Przestrzeń, ciało, kierunek.

Koncepcja erozji wyobraźni religijnej w twórczości Czesława Miłosza / 32

Zbigniew Mańkowski

O wydziedziczonej wyobraźni Czesława Miłosza / 42

Marta Zasztowt (Dąbrowska)

Potrzeba przestrzeni zhierarchizowanej. Miłosz wobec zagadnień spacjiowych / 53

Timothy Williams

Contrary-Wise:

Negation and Non-Negation in Miłosz's Autobiographical Prose

(Preliminary Sketches Toward Some New Perspectives) / 61

Andrzej Franaszek

Placz Anioła Stróża / 71

Tomasz Garbol

Liturgia Efraima –

„gnoza” jako odpowiedź na upadek religii / 84

II

Inspiracje gnostycko-manichejskie

Tomasz Tomasik

Lekcja katolicyzmu. Poglądy religijne Miłosza w świetle

Historii Kościoła katolickiego ks. Romana Archutowskiego / 99

Zbigniew Kaźmierczyk

Heretyckie inspiracje Czesława Miłosza / 112

Jakub Orzeszek
Świadomość patologiczna. Notatki o Miłoszu, Schulzu i stracie / 140

Anna Szóstak
Metafizyka zła w eschatologii poetyckiej późnego Miłosza / 151

III

Czytanie Pisma

Joanna Dembińska-Pawelec
Spadkobierca mistycznego objawienia.
Czesław Miłosz wobec religijnej myśli Oskara Miłosza / 167

Magdalena Stola
Oskar Miłosz jako duchowy przewodnik Czesława Miłosza / 180

Magdalena Bauchrowicz-Kłodzińska
„Czciciele wspaniałego zwierzęcia w człowieku”.
Wątek krytyki protestantyzmu jako element refleksji
Czesława Miłosza o kryzysie kultury europejskiej
w świetle *Legend nowoczesności* / 189

Artur Żywiołek
Zdziechowski i Brzozowski Miłosza.
Przyczynek do dziejów modernizmu katolickiego w Polsce / 207

Marzena Woźniak-Łabieniec
Kryptokatolik w dialogu z trapistą. Miłosz i Merton / 217

Natalia Popovich
Тема смерти в стихотворениях Чеслава Милоша
Бедный христианин смотрит на гетто
и Иосифа Бродского *Еврейское кладбище* / 226

Marek Bernacki
Motyw Chrystusa w twórczości poetyckiej Czesława Miłosza / 234

Kazimierz Nowosielski
Czesława Miłosza kłopoty z Chrystusem / 246

Michał Woźniak
Epifanie w późnej twórczości Czesława Miłosza
na przykładzie jednego wiersza / 253

IV Antynomie

- Lidia Wiśniewska
Konstruowanie świata *Doliny Issy* i *Rodzinnej Europy* jako synteza mityczna / 263
- Anna Stanisz-Lubowiecka
Pycha rozumu i potrzeba wiary w nowoczesnym świecie „odczarowanym”
vs. krytyka religii i jej niezrozumiałość.
Miłoszowskie zmagania w poszukiwaniu wiary / 281
- Maria Kalinowska
Mickiewicz jako poeta religijny w poetyckiej refleksji późnego Miłosza.
Kilka uwag na marginesie *Drugiej przestrzeni* / 293

V Teologia poetycka

- Karina Jarzyńska
Miłosz, Herbert i heretyckie alternatywy wobec
„modernistycznej religii sztuki” / 305
- Zofia Zarębianka
Biblijne ślady w wierszach Czesława Miłosza. Rekonesans / 312
- Ewa Kołodziejczyk
Dantejskie tło *Traktatu moralnego*. Rekonesans / 324
- Agnieszka Rydz
Czesław Miłosz w poszukiwaniu sensu / 336
- Kateryna Atamanova
Wizerunek Boga w wybranych esejach
Mariny Cwietajewej i Czesława Miłosza / 348
- Bogusław Grodzki
Czym jest Miłoszowskie „to”. O ciemnych epifaniach Czesława Miłosza / 358

VI „Nowe wiary” ideologiczne

- Jan Miklas-Frankowski
Traktat poetycki (1957) Czesława Miłosza – biohistoriozoficzna synteza / 375
- Anna Małyszkievicz
Krytyk „nowej wiary”. Recepcja Miłosza w latach pięćdziesiątych
i sześćdziesiątych XX wieku we Włoszech / 395

VII
Powieść i film

Anna Radzewicz-Bork

Wtajemniczenia Tomasza. Tożsamość graniczna bohatera *Doliny Issy* / 403

Maria Szoska

Konwicki czyta Miłosza. Obraz zła w *Dolinie Issy* Tadeusza Konwickiego / 412

Posłowie / 421

Bibliografia podmiotowa / 428

Bibliografia przedmiotowa / 438

Informacje o autorach / 455

Indeks osób / 459